

ಮಹಾರಾಜ್: ಆತ ಕರ್ಮಬಂಧನದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಭಗವಂತನು ದೇಹ ಧರಿಸಿದರೂ ಕರ್ಮಬಂಧನದಲ್ಲಿ ಬದ್ಧನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಧಕನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ತಾನು ದೇಹ ಧಾರಿಯಾದರೂ ಕರ್ಮಬಂಧನದಿಂದ ಬದ್ಧನಲ್ಲವೆಂದು.

ಪ್ರಶ್ನೆ: ಭಗವಂತನ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸಾಧಕನು ಸ್ವತಃ ಆರೋಪಿಸುತ್ತಾನೆ, ನಿಯಮ ಇದೇ ತಾನೆ? ಹಾಗಾದರೆ ನಾವು ಇವುಗಳಿಂದ, ಕರ್ಮದ ಮೂಲಕ ಮುಕ್ತರಾಗುತ್ತೇವೆಯೇ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿದು ಹೋಯಿತು. ಭಗವಂತನು ಪೂರ್ಣ ಕಾಮ, ಆದರೆ ನಾವು ಹಾಗಲ್ಲ.

ಮಹಾರಾಜ್: ನಾವು ತಿಳಿಯುವುದು ಎಂದರೆ, ಇದನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಡುವುದು. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಅರಿತರೆ ಒಬ್ಬನು ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಬದ್ಧನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಚಾರ ಹೀಗಿದೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ: ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾತಿದೆ, ಗೃಹಸ್ಥ ಪಂಡಿತರ ಹತ್ತಿರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಆಗದೆ, ಸಾಧುಗಳ ಹತ್ತಿರವೇ ಕಲಿಯಬೇಕು ಅಂತ.

ಮಹಾರಾಜ್: ಗೃಹಸ್ಥ ಅಥವಾ ಸಾಧು, ಈ ರೀತಿ ಏಕೆ ವಿಂಗಡಿಸುವೆ? ತತ್ತ್ವಜ್ಞ ಅಥವಾ ತತ್ತ್ವಜ್ಞೇಷಿಯ ಬಳಿ ಕಲಿಯಬಹುದು.

ಪ್ರಶ್ನೆ: ಕೆಲವು ಪಂಡಿತರು ಶಾಸ್ತ್ರ ಓದುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು 'ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷ ವ್ಯಾಕರಣ ಓದಿ ಬಾ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಮಹಾರಾಜ್: ಹೌದು, ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನೂ ಓದಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ಓದಲಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಶ್ನೆ: ಕೆಲವು ಸಲ ಹೀಗೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಇಷ್ಟವಿದ್ದರೂ ಒಂದೊಂದು ಕಡೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲಸದ ಒತ್ತಡ ಎಷ್ಟಿರುತ್ತದೆಂದರೆ, ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸಮಯವೇ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಮಹಾರಾಜ್: ಅಷ್ಟೊಂದು ಕೆಲಸ ಯಾರೂ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲಸದ ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಸಮಯ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ ಎನ್ನಲು.

ಪ್ರಶ್ನೆ: ನಾನು ಸ್ವತಃ reliefಗೆ (ಪರಿಹಾರ) ಹೋಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹೇಳುವುದನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ, ಅಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಸಮಯ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು.

ಮಹಾರಾಜ್: ಈ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಲವಲೇಶವೂ ಸತ್ಯವಿಲ್ಲ. ನೀನೇ ಹೇಳು, ಊಟಕ್ಕೆ ಸಮಯವಿದೆ ತಾನೆ? ನಿದ್ರೆ ಮಾಡಲು ಸಮಯ ಸಿಗುತ್ತದೆ ತಾನೆ? ಹರಟೆ ಹೊಡೆಯಲು, ಅಡ್ಡಾಡಲು ಸಮಯವಿದೆ ತಾನೆ? ಶ್ವಾಸೋಚ್ಚ್ವಾಸ ಮಾಡಲು ಸಮಯವಿದೆ ತಾನೆ?

ಪ್ರಶ್ನೆ: ಅಂದರೆ ಅಷ್ಟರೊಳಗೇ ಸಮಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಹಾರಾಜ್: ಅದೇ ನಿಜವಾದ ಮಾತು. ಸಮುದ್ರ ಸ್ನಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ತೆರೆ ನಿಂತ ಮೇಲೆ ಸ್ನಾನಮಾಡುತ್ತೇನೆ ಎಂದರೆ, ಎಂದಿಗೂ ಸ್ನಾನ ಆಗದು. ಏನೇನು ಮಾಡಬೇಕೋ, ಇದರೊಳಗೆಯೇ ಮಾಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವ-ಇಚ್ಛೆಯೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ವಿಚಾರ.

ಪ್ರಶ್ನೆ: ಕೆಲಸ ಕಾರ್ಯಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಬಿಡುವೇನೋ ಸಿಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಆ ಸಮಯದೊಳಗಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನ, ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥ

ಚಿಂತನೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಸರಿಯಾದ mood ಅಥವಾ attitude (ಮನೋಭಾವ) ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮಹಾರಾಜ್: ಆ mood ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಲು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ನಿಜವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಬಾಹ್ಯ ತೊಂದರೆಗಳಿಗಿಂತ, ಆಂತರಿಕ ತೊಂದರೆ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಅಂತರ್ಮುಖಿಯಾಗಬೇಕು. ದೀರ್ಘಸಮಯದಿಂದ ಇದನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ completely absorbed ಆಗಿದ್ದರೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬರು ಸಾಧುಗಳು ಸಾಧನೆ ಭಜನೆ ಮಾಡಲೆಂದು ನಿರ್ಜನ ಜಾಗವನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಸಮಸ್ಯೆ ಪ್ರತಿ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಎದುರಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೊನೆಗೂ ಒಂದು ಅತ್ಯಂತ ನಿರ್ಜನವಾದ, ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಗುಹೆ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಈ ಸಾಧುಗಳು ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆಸನವನ್ನು ಹಾಸಿದರು. ಆ ಗುಹೆಯ ಎದುರುಗಡೆ ಒಂದಷ್ಟು ಪಕ್ಷಿಗಳು ಚಿಲಿಪಿಲಿಗುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದವು. ಇದರಿಂದ ಬೇಸರಗೊಂಡ ಸಾಧು, ಬೇರೆಕಡೆ ಗುಹೆ ಹುಡುಕಲು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಇದನ್ನು ನೋಡಿದ ವೃದ್ಧ ಸಾಧುಗಳೊಬ್ಬರು, “ಏನು ಮಹಾತ್ಮರೆ? ಮೊದಲು ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗೆ ಚಿಲಿಪಿಲಿಗುಟ್ಟುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ” ಎಂದರು. ಇದು ನಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿ.

ನನ್ನ ಜೀವನದ ಒಂದು ಘಟನೆ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರೆ ಅಪ್ರಸ್ತುತವಾಗದು. ಆಗ ನಾನು ಉತ್ತರಕಾಶಿಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೆಳಗಿಳಿದು ಒಂದು ಗುಹೆಯಲ್ಲಿದ್ದೆ. ದಿನಕ್ಕೊಂದು ಬಾರಿ ಭಿಕ್ಷೆ ತರುತ್ತಿದ್ದೆ; ಬಹಳ ಆನಂದವಾಗಿದ್ದೆ. ಒಂದು ದಿನ ಗುಹೆಯ ಒಳಗಿದ್ದ ಹಠಾತ್ತನೆ ತುಂಬ ಗದ್ದಲ ಕೇಳಿಸಿತು. ಏನಿದು ಗಲಾಟೆ ಎಂದು ನೋಡಲು ಹೊರಬಂದೆ. ನೋಡುತ್ತೇನೆ, ಒಂದು ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷದ ಜನರು ಗುಡಾರ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಕೇಳಿದೆ, “ನೀವು ಇಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ದಿನ ಇರುತ್ತೀರಿ?” ಆತ ಹೇಳಿದ, “ಒಂದು ತಿಂಗಳು.” ನಾನು ಯೋಚಿಸಿದೆ, ಒಂದು ತಿಂಗಳೆಂದರೆ ‘ನನ್ನ ಸರ್ವನಾಶ.’ ಇನ್ನು ಅಲ್ಲಿರಲಾಗದೆಂದು ಮರು ದಿನ ಬೇರೊಂದು ನಿರ್ಜನವಾದ ಗುಹೆ ಹುಡುಕಲು ಆರಂಭಿಸಿದೆ. ನಿರ್ಜನಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗುಹೆ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಆದರೆ ಮಳೆಗಾಲವಾದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಿಂದ ಗುಹೆಯೊಳಗೆ ನೀರು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಸರಿ, ಈ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿರಲು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಪುನಃ ಬೇರೆ ಗುಹೆ ಹುಡುಕಲು ಹೋದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಗುಹೆ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಆದರೆ ಆ ಗುಹೆಯ ಎದುರುಗಡೆ ಇಡೀ ದಿನ ಜನರ ಗದ್ದಲ. ಕಾರಣ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿಗಾಗಿ ಜನರೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಗುಹೆ ಕೂಡ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇಡೀ ದಿನ ತಿರುಗಾಡಿ ಅತ್ಯಂತ ದಣಿದುಹೋಗಿದ್ದೆ. ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆ ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡಿ ತಿಂದಿದ್ದಷ್ಟೆ. ಏನೇ ಇರಲಿ, ಮೊದಲ ಗುಹೆಗೇ ಹಿಂದಿರುಗಿದೆ. ದಿನವಿಡೀ ನಡೆದಾಡಿದ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಶರೀರಕ್ಕೆ ತುಂಬಾ ದಣಿವು. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂತು, ‘ನಾನು ಯಾಕಾಗಿ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಕಷ್ಟಪಡಬೇಕು? ಭಗವಂತ ನನಗಾಗಿ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದ. ಆತನ ಮೇಲೆ ಭಾರ ಹಾಕಿ ನಾನೇಕೆ ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಲ್ಲಿರಬಾರದಿತ್ತು?’ ಹೀಗೆ ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಗೆ, ಇಡಿ ದಿನದ ಶ್ರಮದಿಂದಾಗಿ ನಿದ್ರೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಮರು ದಿನ ಎದ್ದು ನೋಡುತ್ತೇನೆ, ಆ ಜನರೆಲ್ಲ ಡೇರೆ ಬಿಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲಿಗೋ ಹೊರಟುಹೋಗಿದ್ದಾರೆ!

ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠದ ಕಥೆಗಳು

ಸ್ವಾಮಿ ವಿಲೇಶಾನಂದ

ಕಥಾಗುಚ್ಛ - ೧

ಗಹನವಾದ ವೇದಾಂತ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಹಲವು ಸುಂದರ ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಟ್ಟುವಂತೆ ನಮ್ಮ ಮುಂದಿಡುವ ಒಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಗ್ರಂಥ 'ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠ'. ವಸಿಷ್ಠ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಹಲವು ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ತತ್ತ್ವೋಪದೇಶ ಮಾಡಿದಂತೆ ಇಲ್ಲಿನ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ತತ್ತ್ವ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಕುಂದು ಬರದಂತೆ, ಅದರ ಮಹತ್ವ ವೃದ್ಧಿಸುವಂತೆ ಈ ಕಥೆಗಳ ಸೊಗಸನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಲೇಖಕರು 'ವಿವೇಕಪ್ರಭ'ದ ಹಿಂದಿನ ಸಂಪಾದಕರು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅವರು ಬೇಲೂರು ಮಠದ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ ಪ್ರಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಆಚಾರ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಯುವಕ ರಾಮನ ವೈರಾಗ್ಯ

ಕಥೆಯ ಮೂಲ

ಅಗಸ್ತ್ಯ ಮಹರ್ಷಿಯ ಬಳಿಗೆ ಸುತೀಕ್ಷ್ಣ ಎಂಬ ಋಷಿ ಬಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ: "ಮಹರ್ಷಿಗಳೇ, ನನಗೊಂದು ಸಮಸ್ಯೆ ಕಾಡುತ್ತಿದೆ. ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ಮಾರ್ಗ ಅದಾವುದು - ಕರ್ಮವೋ ಇಲ್ಲ ಜ್ಞಾನವೋ?"

ಅಗಸ್ತ್ಯರು ಅದಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಉತ್ತರವೀಯುತ್ತಾರೆ: "ಹಕ್ಕಿಗಳು ಹಾರಬೇಕಾದರೆ ಎರಡು ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಬೇಕೇಬೇಕು, ಅಲ್ಲವೇ? ಅದೇ ರೀತಿ ಮುಕ್ತಿಯ ಪರಮ ಗುರಿಯನ್ನು ತಲುಪಲು ಕರ್ಮ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಗಳೆರಡೂ ಬೇಕೇಬೇಕು. ಕರ್ಮವೊಂದೇ ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನವೊಂದೇ ಮೋಕ್ಷದ ಕಡೆಗೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಒಯ್ಯಲಾರದು. ನಿನ್ನ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಕಥೆಯೊಂದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ, ಕೇಳು: ಕಾರುಣ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಯುವಕನು ಒಂದು ಊರಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನು ಅಗ್ನಿವೇಷ್ಯ ಎನ್ನುವವನ ಮಗ. ಅವನು ಪವಿತ್ರಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಕರಗತ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಅವುಗಳ ಸಾರವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಆ ಯುವಕನು ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಜೀವನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿರಕ್ತನಾಗಿದ್ದನು. ದಿನನಿತ್ಯ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದನು. ಇದನ್ನು ಕಂಡ ಅವನ ತಂದೆ ಅಗ್ನಿವೇಷ್ಯನು, 'ಇದೇಕೆ ಹೀಗೆ?' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದನು. ತಂದೆಗೆ ಕಾರುಣ್ಯ ಕೊಟ್ಟ ಉತ್ತರ ಹೀಗಿತ್ತು: "ಅಪ್ಪಾ, ಬದುಕಿರುವವರೆಗೂ ವೈದಿಕ ವಿಧಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳು ಘೋಷಿಸುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಎಲ್ಲ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಮೋಕ್ಷಸಿದ್ಧಿ ಎಂದು ಅವುಗಳೇ ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಈ ವಿರುದ್ಧ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳ ನಡುವೆ ನಾನು ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದಿದ್ದೇನೆ. ಏನು ಮಾಡುವುದು ಎಂದು ತೋಚದ ತೊಳಲಾಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ನೀನು ನನಗೆ ಗುರುವೂ ಹೌದು, ತಂದೆಯೂ ಹೌದು. ದಯವಿಟ್ಟು ನನಗೆ ಬೋಧಿಸು."

ಆಗ ಅಗ್ನಿವೇಷ್ಯನು ಮಗನಿಗೆ ಹೀಗೆ ಬೋಧಿಸುತ್ತಾನೆ: ಮಗು, ಕೇಳು. ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಒಂದು ಪಾಠವನ್ನು ನಿನಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಇದನ್ನು ನೀತಿಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ, ಆಮೇಲೆ ನಿನಗೆ

ಯಾವುದು ಇಷ್ಟವೋ ಅದನ್ನು ಮಾಡು. ಒಮ್ಮೆ ಸುರುಚಿ ಎಂಬ ಗಂಧರ್ವಕನ್ಯೆಯು ಹಿಮಾಲಯದ ಶಿಖರವೊಂದರ ಮೇಲೆ ಕುಳಿ ತಿದ್ದಳು. ಆಗ ಇಂದ್ರದೂತನೊಬ್ಬನು ಆಕಾಶಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡಳು. ಉದ್ದೇಶವೇನು ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು. ಅದಕ್ಕೆ ಆ ದೂತನು ತಾನು ಪಯಣಿಸುತ್ತಿರುವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನು: "ಅರಿಷ್ಟನೇಮಿ ಎಂಬ ರಾಜರ್ಷಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತನ್ನ ಮಗನಿಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟು, ಗಂಧಮಾಧನ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಘನಘೋರ ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನು ಕಂಡ ಇಂದ್ರನು, ಗಂಧರ್ವ ಕನ್ಯೆಯರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಅವನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಆ ರಾಜರ್ಷಿಯನ್ನು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರುವಂತೆ ಆದೇಶವಿತ್ತನು. ಆದರೆ ಆ ಅರಿಷ್ಟನೇಮಿಯು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದರ ಶುಭಾಶುಭಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅವನಿಗೆ ನಾನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ - 'ಸ್ವರ್ಗವೆಂದರೆ ಜೀವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಪುಣ್ಯಸಂಚಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ಸ್ಥಳ. ಉತ್ತಮವರ್ಗದ, ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದ ಮತ್ತು ಅಧಮವರ್ಗದ ಪುಣ್ಯಜೀವಿಗಳಾದ ಮಾನವರು ತಮ್ಮ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಭೋಗವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪುಣ್ಯಸಂಚಯವು ಮುಗಿದ ಒಡನೆಯೇ, ಅವರು ಮತ್ತೆ ಮರ್ತ್ಯಲೋಕಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.' ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ರಾಜರ್ಷಿಯು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸುವಂತೆ ಇಂದ್ರನು ನೀಡಿದ ಆಮಂತ್ರಣವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿಬಿಟ್ಟನು. ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ತಾನು ನೀಡಿದ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ, ಈ ಬಗ್ಗೆ ಮಹರ್ಷಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳ ಸಲಹೆಯನ್ನು ಕೇಳುವಂತೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲು ಇಂದ್ರನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ನನ್ನನ್ನು ಅವನೆಡೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. ಅನಂತರ ಅರಿಷ್ಟನೇಮಿಯು ವಾಲ್ಮೀಕಿಯನ್ನು ಭೇಟಿಯಾದನು."

ಅರಿಷ್ಟನೇಮಿಯು ವಾಲ್ಮೀಕಿಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದನು: ಜನ್ಮ ಮತ್ತು ಮರಣಗಳ ಸಂಕೋಲೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಉತ್ತಮ ಮಾರ್ಗ ಯಾವುದು? ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ, ವಾಲ್ಮೀಕಿಯು ಅವನಿಗೆ

ರಾಮ ಮತ್ತು ವಸಿಷ್ಠರ ನಡುವೆ ನಡೆದ ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದನು:

ಕಥಾರಂಭ: ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಲು ಅರ್ಹತೆ ಯಾರಿಗೆ ಇದೆ, ಗೊತ್ತೇ? ಯಾವನು, ‘ನಾನು ಬಂಧನದಲ್ಲಿದ್ದೇನೆ, ನಾನು ಅದರಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು’ ಎಂದು ಹಪಹಪಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೋ ಅವನೇ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಲು ಅರ್ಹನು. ಅಂಥವರು ಪೂರ್ತಿ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಅಲ್ಲ, ಅಥವಾ ಪೂರ್ತಿ ಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಅಲ್ಲ. ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠವೆಂಬ ಈ ಪವಿತ್ರಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕಥೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಮೋಕ್ಷ ಸಾಧಕ ವಾದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಯಾರು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮನನ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ, ಅವರು ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಜನ್ಮ-ಮೃತ್ಯುಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸಂಸಾರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ.

ರಾಮನನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಮೊದಲು ನಾನು ನನ್ನ ಪ್ರಿಯಶಿಷ್ಯನಾದ ಭರದ್ವಾಜನಿಗೆ ಹೇಳಿದೆನು. ಒಮ್ಮೆ ಅವನು ಮೇರು ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ, ಅಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಕಂಡು, ಅವನಿಗೆ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆನು. ಇದರಿಂದ ಬಹಳ ಸಂತೋಷಗೊಂಡ ಬ್ರಹ್ಮನು ಭರದ್ವಾಜನಿಗೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ವರವನ್ನು ಕೇಳಿಕೋ ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. “ಎಲ್ಲ ಮಾನವ ಜೀವಿಗಳೂ ದುಃಖದಿಂದ ಪಾರಾಗಲಿ” ಎಂಬ ವರವನ್ನು ಭರದ್ವಾಜನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಕೊಂಡನು. ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಉತ್ತಮ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವಂತೆ ಬೇಡಿಕೊಂಡನು.

ಅದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೀಗೆಂದನು: “ಮಗೂ, ಭರದ್ವಾಜ. ನೀನು ಈಗಿಂದೀಗಲೇ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗು. ರಾಮನ ಉದಾತ್ತ ಕಥನವನ್ನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿಸು ಎಂದು ಅವನನ್ನು ಬೇಡಿಕೋ. ಇದರಿಂದ ಕೇಳುಗರು ಮಾಯೆಯ ಅಂಧಕಾರದಿಂದ ಪಾರಾಗಲಿ.”

ಇದಿಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಬ್ರಹ್ಮನು ಭರದ್ವಾಜನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು, ನನ್ನ ಕುಟೀರಕ್ಕೆ ಬಂದೇಬಿಟ್ಟನು. ನಾನು ಅವನಿಗೆ ಆದರ ಸತ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದೆನು. ಅನಂತರ ಬ್ರಹ್ಮನು ನನಗೆ ಹೀಗೆಂದನು: “ಓ ಮಹರ್ಷಿ, ನಿನ್ನ ಕಥೆ ಹೇಗಿದೆ ಗೊತ್ತೇ? ಜನರನ್ನು ದಾಟಲು ಉಪ ಯೋಗಿಸಬಹುದಾದ ನೌಕೆಯಂತೆ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ದಯವಿಟ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ರಚಿಸು.”

ಬ್ರಹ್ಮನ ಈ ದಿಢೀರ್ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ನಾನು ಆಶ್ಚರ್ಯಗೊಂಡನು. ಈ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥವೇನೆಂದು ಭರದ್ವಾಜನನ್ನು ಕೇಳಿದೆನು. ಬ್ರಹ್ಮನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯನ್ನು ಭರದ್ವಾಜನು ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳಿದನು: “ರಾಮನ ಕಥೆಯನ್ನು ನೀವು ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂಬುದೇ ಬ್ರಹ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ದುಃಖವನ್ನು ದಾಟಲು ಜನರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಬೇಕು. ಆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಥೆಯನ್ನು ನೀವು ಬರೆಯಬೇಕು. ಓ ಮಹರ್ಷಿಯೇ, ನಾನೂ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ದಯವಿಟ್ಟು ರಾಮ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಮತ್ತು ಇತರ ಸಹೋದರರು ದುಃಖದ ಬವಣೆಯಿಂದ ಹೇಗೆ ಪಾರಾದರು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ದಯವಿಟ್ಟು ಉಪದೇಶಿಸಿರಿ.”

ಇದರಂತೆಯೇ ರಾಮ ಮತ್ತು ಅವನ ಸಹೋದರರು, ಅವರ ತಂದೆತಾಯಿಯರು, ರಾಜಸಭೆಯ ಗಣ್ಯರು ಹೇಗೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದರು ಎಂಬುದನ್ನು ನಾನು ಭರದ್ವಾಜನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದೆನು. ಅನಂತರ ಭರದ್ವಾಜನಿಗೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆನು: “ಮಗೂ, ನೀನೂ ಅವರಂತೆಯೇ ನಿನ್ನ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸಿದರೆ, ಈಗಲೇ ಇಲ್ಲೇ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ದುಃಖಗಳಿಂದಲೂ ಪಾರಾಗಬಹುದು.”

ವಾಲ್ಮೀಕಿ ತಮ್ಮ ಮಾತನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು:

“ಮಗೂ, ಭರದ್ವಾಜ. ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಕಾಣ್ಕೆಯೆಂಬುದು ಬರೀ ಭ್ರಮೆ. ಆಕಾಶದ ಬಣ್ಣ ನೀಲಿ ಎಂದು ಕೆಲವರು ತಪ್ಪಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ನಿಜವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ, ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಯಾವ ಬಣ್ಣವೂ ಇಲ್ಲ. ಅದೇರೀತಿ ಇದೂ ಕೂಡ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಜಗತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಇಡದಿರುವುದೇ ಒಳ್ಳೆಯದು. ಅದನ್ನು ಸಾರಾಸಗಟಾಗಿ ತಿರಸ್ಕರಿಸುವುದೇ ಶ್ರೇಯಸ್ಕರ. ಈ ಜಗತ್ತಿನ ನೋಟವು ಮಿಥ್ಯೆಯೆಂಬ ಸ್ಥಿರ ಬುದ್ಧಿ ಉಂಟಾಗುವವರೆಗೆ ನಾವು ದುಃಖದಿಂದ ಪಾರಾಗಲಾರವು. ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ ಇಂಥ ಸ್ಥಿರಬುದ್ಧಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಷಯ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಜಗತ್ತು ಸತ್ಯ ಮತ್ತು ಅಸತ್ಯಗಳ ಭ್ರಮಾತ್ಮಕ ಮಿಶ್ರಣ ಎಂಬ ದೃಢಬುದ್ಧಿ ಆಗಮಾತ್ರ ನಮಗೆ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಶಾಸ್ತ್ರಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿ ಸ್ಥಿರವಾಗದು.

“ಭರದ್ವಾಜ, ಮೋಕ್ಷವೆಂದರೆ ಏನು ಗೊತ್ತೇ? ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿರುವ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ವಾಸನೆಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ನಿರ್ಮೂಲನ; ಲವಲೇಶವೂ ಇಲ್ಲದ ಹಾಗೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೊರದೂಡುವುದು. ಮನಸ್ಸಿನ ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ: ಶುದ್ಧ ಮತ್ತು ಅಶುದ್ಧ. ಅಶುದ್ಧ ವೃತ್ತಿಯೇ ಜನ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣ. ಈ ಬಗೆಯ ವೃತ್ತಿಗಳು ಅವಿದ್ಯೆ ಮತ್ತು ಅಹಂಕಾರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಅವೇ ಸಂಸಾರವೃಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬೀಜರೂಪಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದಾಗ ದೇಹಧಾರಣೆಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಮಾತ್ರವೇ ಮಾನಸಿಕ ವೃತ್ತಿಗಳು ಉಳಿಯುತ್ತವೆ. ಅವು ಶುದ್ಧ ರೂಪದ್ದಾಗಿವೆ. ಜೀವನ್ಮುಕ್ತರಲ್ಲಿ ಇಂಥ ವೃತ್ತಿಗಳು ಇನ್ನೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅವು ಪುನರ್ಜನ್ಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅವು ಪ್ರಾರಬ್ಧವಶಾತ್ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆಯೇ ಹೊರತು, ಜೀವನ್ಮುಕ್ತನು ಸದ್ಯ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದ್ದಲ್ಲ.

“ಮಗೂ, ಭರದ್ವಾಜ. ಶ್ರೀರಾಮನು ಮುಕ್ತನಾದ ಮುನಿಯಂತೆ ಸಚ್ಚಾರಿತ್ರ್ಯದ ಜೀವನವನ್ನು ಹೇಗೆ ನಡೆಸಿದನು ಎಂಬುದನ್ನು ನಾನು ನಿನಗೆ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಇದನ್ನು ಆಲಿಸುವುದರಿಂದ ಮುಪ್ಪು ಮತ್ತು ಮರಣಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಿನಗೆ ಇರುವ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ತಪ್ಪು ತಿಳಿವಳಿಕೆಯೂ ತೊಲಗುತ್ತದೆ.”

ರಾಮನ ದುಃಖ: ರಾಮನು ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಗುರುಕುಲದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನೂ ಕಲಿತುಕೊಂಡು ಅವನು ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ತಿರುಗಿಬಂದನು. ಕೆಲವು ಕಾಲ ಆನಂದ

ದಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕಳೆದನು. ಅನಂತರ ಅವನಿಗೆ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯುಂಟಾಯಿತು. ತಂದೆಯ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಟನು. ತನ್ನ ಸಹೋದರರೊಡನೆ ಇಡೀ ದೇಶವನ್ನು ಸುತ್ತಿಬಂದನು. ಅವನು ರಾಜಧಾನಿಗೆ ತಿರುಗಿಬಂದಾಗ ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟರು; ಉತ್ಸವವನ್ನು ಆಚರಿಸಿದರು.

ಕೆಲವು ಕಾಲ ರಾಮನು ತನ್ನ ದಿನನಿತ್ಯದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಕಾಲಕಳೆದನು. ಆದರೆ ಈಗ ಅವನ ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹ ಬದಲಾವಣೆ ಕಂಡುಬಂದಿತ್ತು. ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಅವನು ಬಡಕಲಾಗತೊಡಗಿದನು; ದುರ್ಬಲನಾದನು. ಅವನ ಮುಖವೂ ಕಳಾಹೀನವಾಗತೊಡಗಿತು. ಇದನ್ನು ಕಂಡು ತಂದೆ ದಶರಥನಿಗೆ ಅಚ್ಚರಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಆತಂಕವೂ ಉಂಟಾಯಿತು. ಅವನು ಮಗನನ್ನು ಕರೆದು ವಿಚಾರಿಸಿದನು. ರಾಮನು, “ಅಪ್ಪಾ, ನನಗೆ ಏನೂ ಆಗಿಲ್ಲ” ಎಂದಷ್ಟೇ ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟನು. ಇದರಿಂದ ತೃಪ್ತನಾಗದ ದಶರಥನು ಗುರುಗಳಾದ ವಸಿಷ್ಠರ ಸಲಹೆ ಕೇಳಿದನು. “ರಾಜ, ರಾಮನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿರುವ ಈ ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ಏನೋ ಒಂದು ಬಲವಾದ ಕಾರಣವೇ ಇರಬೇಕು. ಶ್ರೇಷ್ಠ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ವರ್ತನೆ ಕಂಡುಬಂದಿತೆಂದರೆ, ಅದರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉದಾತ್ತ ಕಾರಣವೇ ಇರುತ್ತದೆ” ಎಂದರು.

ಇದಾಗಿ ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಋಷಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಆರಮನೆಗೆ ಬಂದರು. ತಾವು ನೆರವೇರಿಸಲು ಹೊರಟಿರುವ ಯಜ್ಞವನ್ನು ರಾಕ್ಷಸರಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲು ರಾಮನನ್ನು ಕಳಿಸಿಕೊಡು ಎಂದರು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ದಶರಥನಿಗೆ ದಿಗ್ಭ್ರಮೆಯಾಯಿತು. “ಇಷ್ಟು ಸಣ್ಣ ವಯಸ್ಸಿನವನನ್ನು ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಕಳಿಸಲಿ? ನಿಮ್ಮ ಯಜ್ಞರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ನಾನೇ ಬರುತ್ತೇನೆ” ಎಂದನು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಕೋಪಗೊಂಡರು. ಆಗ ಗುರುಗಳಾದ ವಸಿಷ್ಠರು ರಾಮನನ್ನು ಸಭೆಗೆ ಕರೆಸುವಂತೆ ಹೇಳಿದರು. ಅದರಂತೆ ರಾಜನು ರಾಮನಿಗೆ ಹೇಳಿಕಳಿಸಿದನು. “ರಾಜ ಕುಮಾರನು ಬಹಳ ಖಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಅವನಿಗೆ ಜನರ ಸಂಪರ್ಕವೇ ಬೇಡವಾಗಿದೆ” ಎಂದು ಹೋಗಿ ಕರೆದ ಸೇವಕನು ಉತ್ತರಿಸಿದನು. ಆಗ ರಾಜನು ರಾಮನ ಈ ಮನಃಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದು ಆತನ ಆಪ್ತ ಸಹಾಯಕನನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದನು. ಆಗ ಅವನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನು: “ಪ್ರಭೂ, ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಯಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದಮೇಲೆ ಯುವರಾಜರಲ್ಲಿ ಮಹಾನ್ ಪರಿವರ್ತನೆ ಉಂಟಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಅವರಿಗೆ ಯಾವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಆಸಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಆಭರಣಗಳು, ಮುತ್ತು ರತ್ನಗಳು, ನರ್ತಕಿಯರು ಯಾವುದೂ ಅವರಿಗೆ ಹಿಡಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳನ್ನು ಅವರು ದ್ವೇಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಕಣ್ಣುಗಳು ವಿಷಾದ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ದಿನನಿತ್ಯದ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ಯಂತ್ರದಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ, ಅಷ್ಟೇ. ‘ಇವುಗಳಿಂದ ಏನುತಾನೇ ಪ್ರಯೋಜನ?’ ಎಂದು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ತಮಗೆ ತಾವೇ ಮಾತನಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಏನಾಯಿತು ಎಂದು ನಮಗೂ ತಿಳಿಯದಾಗಿದೆ, ಪ್ರಭೂ.”

ಮುಂದುವರೆದು ಆಪ್ತ ಸಹಾಯಕನು ಹೇಳಿದನು: “ಸ್ವಾಮಿ, ಯುವರಾಜರು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ತಮ್ಮಲ್ಲೇ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ: ‘ಅಯ್ಯೋ, ನಾವು ನಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನು ವ್ಯರ್ಥವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಪರಕೃತ್ವವನ್ನು ತಲುಪಲು ಯಾವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇಲ್ಲ. ಜನರು ತಾವು ದುಃಖಪಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆಂದು ಗೋಳಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಯಾರೂ ಕೂಡ ದುಃಖವನ್ನು ತರುವ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ವಿಮುಖರಾಗುತ್ತಲೇ ಇಲ್ಲ!’ ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ನಾವೇನು ಮಾಡುವುದು ಎಂದು ಗೊತ್ತೇ ಆಗುತ್ತಿಲ್ಲ, ಪ್ರಭೂ.”

ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನು: ಹಾಗಾದರೆ, ರಾಮನನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆಸಿರಿ. ಅವನ ಮನಃಸ್ಥಿತಿ ವ್ಯಾಮೋಹದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಲ್ಲ; ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವೈರಾಗ್ಯಗಳಿಂದ ತುಂಬಿಕೊಂಡದ್ದು. ಅವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನೋದಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಇವು ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಅವನ ಖಿನ್ನತೆಯನ್ನು ನಾವು ದೂರಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ರಾಜ, ಅವನನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆಸು.”

ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಕಥೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸುತ್ತಾರೆ:

ರಾಮನನ್ನು ಕರೆತರುವಂತೆ ರಾಜನು ರಾಮನ ಆಪ್ತಸಹಾಯಕನಿಗೆ ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ರಾಮನೇ ರಾಜಸಭೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ದೂರದಿಂದಲೇ ತಂದೆಗೂ, ನೆರೆದಿದ್ದ ಋಷಿಗಳಿಗೂ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದನು. “ಮಗೂ, ಇಷ್ಟೇಕೆ ಖಿನ್ನನಾಗಿದ್ದೀಯಪ್ಪಾ?” ಎಂದು ಮಗನನ್ನು ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡ ದಶರಥನು ವಿಚಾರಿಸಿದನು. ಅವನ ಮಾತಿಗೆ ವಸಿಷ್ಠ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರೇ ಮೊದಲಾದ ಋಷಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ದನಿಗೂಡಿಸಿದರು.

ರಾಮನು ಅವರ ಕಳಕಳಿಯ ಮಾತಿಗೆ ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸಿದನು: “ಪೂಜ್ಯರೇ, ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ನಾನು ಉತ್ತರಿಸುವೆನು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನಾನು ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದೆನು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಿಚಾರಸರಣಿಯು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿತು. ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ನನಗಿದ್ದ ಆಸೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಅದು ಸೂರೆಗೊಂಡಿತು. ನನ್ನ ಹೃದಯ ಈ ರೀತಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಿತು: ‘ಈ ಲೋಕದ ಜನರು ಸುಖ ಎನ್ನುವುದು ಯಾವುದನ್ನು? ಸುಖವು ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಪರಿವರ್ತನಶೀಲ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ದೊರಕಲು ಸಾಧ್ಯವೇ? ಹುಟ್ಟುವ ಜೀವಿಗಳೆಲ್ಲ ಸಾಯುತ್ತವೆ. ಸಾಯುವುದು ಏತಕ್ಕಾಗಿ? ಮತ್ತೆ ಹುಟ್ಟಿ ಬರುವುದಕ್ಕಾಗಿ! ಈ ಕ್ಷಣಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ನಾನು ಕಾಣೆನು. ಜೀವನವೆಂಬುದು ದುಃಖ ಮತ್ತು ಪಾಪಗಳ ಮೂಲವಲ್ಲದೆ ಬೇರಲ್ಲ. ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ ಜೀವಿಗಳು ಒಂದು ಕಡೆ ಕೂಡುವವು; ಮನಸ್ಸು ಇತರ ಜೀವಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಹಾರವೂ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆಯೇ, ಒಬ್ಬನ ಮಾನಸಿಕ ಭಾವನೆಯ ಮೇಲೆಯೇ ನಿಂತಿದೆ ಎಲ್ಲವೇ?! ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ, ಮನಸ್ಸೇ ಒಂದು ಮಿಥ್ಯಾಕಲ್ಪನೆ. ಇದು ಹೇಗಿದೆ ಗೊತ್ತೇನು? ಒಬ್ಬ ತನ್ನ ಬಾಯಾರಿಕೆಯನ್ನು ಇಂಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮರೀಚಿಕೆಯ ಬೆಂಬತ್ತಿ ಹೋದಂತಿದೆ.”